

LADA DRAŽIN-TRBULJAK □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Uvodnik. Zanimljiv podatak da su osnivači muzeja u Hrvatskoj u najvećem postotku gradovi (gotovo 56 %) potaknuo nas je da u ovom broju časopisa *Informatica Museologica* 53/2022. samo pokušamo dotaknuti temu budućnosti gradskih muzeja u Hrvatskoj. Kažem dotaknuti jer smo u ovom broju zbog prilično komplicirane i zahtjevne klasifikacije muzeja i prakse koja je kroz povijest donosila različite terminološke podjele suzili istraživanje na muzeje kojima je osnivač grad, koji su po vrsti gradski, po djelokrugu lokalni i regionalni te kojima se u nazivu pojavljuje odrednica „gradski” ili „muzej grada” i koji su svojim fondusom najvećim dijelom vezani za čuvanje i populariziranje baštine koja nije samo teritorijalno već i kulturološki, povijesno, društveno-politički i ekonomski vezana za grad.

Očito bi tema propitivanja same definicije gradskih muzeja zahtijevala posebno istraživanje jer osim teorijskih promišljanja (I. Maroević, P. van Mensch) i naše sadašnje muzejske legislativne (*Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije*, NN 30/2006), i spoznaje u inozemnoj literaturi posljednjih desetak godina donose konstataciju da definicija gradskih muzeja nije jedinstvena ni fikсна, a građa koju ti muzeji skupljaju i danas vrlo često sadržava heterogene muzejske predmete.² Prije gotovo sedamdeset godina dr. sc. Antun Bauer u rukopisu naslova *Muzeji grada* upozorio je na činjenicu da su muzeji uglavnom osnivani privatnim inicijativama³, pa možemo pretpostaviti da je i formiranje muzejskih zbirki bilo uvjetovano upravo tim okolnostima. Posljedice toga možemo uočiti i danas u činjenici da većina muzeja posjeduje muzejske zbirke vrlo raznolikog sadržaja, koje katkad karakterizira nedostatak koherentnosti i jasan profil zbirki.

Svi gradovi i njihovi stanovnici imaju svoje različite priče pa se i priče muzeja gradova prilično razlikuju, kao i priče vezane za interpretaciju njihove muzejske građe. Upravo zahvaljujući muzejima gradova, tijekom godina najbolje se sačuvala njihova arheološka i povijesna baština, dok je u svom istraživanju I. Marić⁴ zapazila da ostale zbirke (zbirke likovne, tehničke, etnografske i prirodoslovne građe) sadržavaju samo manji broj muzejskih predmeta. Upravo ta raznolikost muzejske građe svjedoči o raznolikosti urbanog društva i procesima

promjena koje su obilježile pojedine gradove u prošlosti, a obilježavaju ih i danas.

Ono što bi ipak moglo povezati te muzeje nakon razdoblja od gotovo tri godine trajanja pandemije COVID-19 i sadašnjeg trenutka duboke globalne energetske krize i turbulentnoga povijesnog doba eskalacije rata u Ukrajini, mogli bi biti zajednički problemi ekonomske i društvene nesigurnosti, nesigurnog planiranja rada, upitne održivosti, ubrzanih tehnoloških promjena, ekološke krize. Problemi prenapučenosti ili raseljenosti gradova, socijalni problemi, problemi gospodarenja otpadom, poteškoće u transportu te loša kvaliteta vode i zraka možda su pogadale gradove i u prethodnim razdobljima. Ali baš nitko nije mogao predvidjeti recentne događaje koji danas zahtijevaju iznimno brze prilagodbe i rješenja, a nisu zaobišle kompletan muzejski sektor, pa ni gradske muzeje. Sve se češće može čuti kako su potrebne dramatične promjene, novi načini razmišljanja, pa vrlo često i nove prakse upravljanja. Naglasak se stavlja na inovativne, organizacijski transformativne, fleksibilne i suradničke prakse.

Teško je predvidjeti kako će i koliko muzeji u takvim okolnostima biti u mogućnosti ostvariti svoju ulogu institucija koje doista imaju moć transformirati svijet oko nas⁵, biti još snažniji promotori očuvanja i upravljanja baštinom, poticanja dijaloga, tolerancije, promoviranja lokalnih turističkih praksi. Nove muzeologije 21. stoljeća danas često ističu potrebu okretanja od „gradskog muzeja” prema „muzeju građana”, a ICOM-ova najavljena tema uz Međunarodni dan muzeja 2023. poziva sve muzeje, pa i gradske među ostalima, da uz potporu članova civilnog društva predstavite transformacijski potencijal koji muzeji imaju za održivi razvoj i dobrobit.⁶

Ovaj broj časopisa IM 53/2022 donosi odgovore naših kolega na upitnik koji smo im poslali s idejom da dobijemo uvid u širu problematiku muzeja, da pokušamo samo inicirati istraživanja o ulozi gradskih muzeja/muzeja gradova u suvremenom društvu te da saznamo razmišljanja muzealaca o vrijednostima i očekivanjima koje bi oni željeli promovirati u svojim muzejima u budućnosti. Upitnik sadržava seriju od deset pitanja koja se odnose na neke aspekte njihova rada, pa smo na samome početku željeli saznati koliko osnivači utječu

1 „Osnivači muzeja u Hrvatskoj su gradovi (56 %), država (17 %), županija (9 %), općina (7 %), ostali osnivači (8 %), više osnivača (3 %).”

Tea Rihtar Jurić, *Statistički pregled za 2021. godinu* (Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2022.), <https://mdc.hr/files/file/muzeji/statistika/Statisti%C4%8Dki%20pregled%20za%202021.pdf> (pristupljeno 15. prosinca 2022.).

2 Francesca Lanz, „City Museums in Transition: A European Overview”; u: Luca Basso Peresutti; Lanz, Francesca; Postiglione, Gennaro, *European Museums in the 21st Century: Setting the Framework – Volume 2: Migration Museums, City Museums*, Mela Book 07, Politecnico di Milano, 2013., str.411.

3 Antun Bauer, *Muzeji grada*, 1956., rukopis, Knjižnica MDC-a.

4 Ivona Marić, „Gradski muzeji pod povećalom – statistički pregled gradskih muzeja u Hrvatskoj”, *Informatica Museologica* 53(2022): 6-14.

5 International Museum Day 2022: *The Power of Museums*, <https://imdmuseum.com/past-editions/imdm-2022-the-power-of-museums/>

6 International Museum Day 2023: *Museums, Sustainability and Wellbeing*, <https://icom.museum/en/news/international-museum-day-2023-theme/>

na muzejsku djelatnost, koliko je „oblikuju” u pozitivnom smislu, a koliko mogu biti i faktor nerazumijevanja profesionalnoga, stručnog poslanja muzeja. U kojoj bi mjeri upravo osnivači trebali biti bolje upoznati sa stručnim i tehničkim standardima za rad muzeja te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije s obzirom na to da bi upravo oni trebali pridonositi stalnim poboljšanjima tih sastavnica i pozitivnim rješenjima.

Neki muzeji se danas suočavaju s različitim problemima – nedostatkom stručnog osoblja, nedostatkom prostora i opreme za smještaj građe, neadekvatnim mikroklimatskim uvjetima, nedostatkom računalne opreme za pristup računalnoj aplikaciji za obradu muzejske građe i dokumentacije, nemogućnošću osiguranja održivog modela nabave hardvera i softvera, a drugi prolaze i kroz konceptualne transformacije (preimenovanje, reorganizacija, nova misija, nova vizija) ili se suočavaju s novim definiranjem politike skupljanja građe.

Nedavno provedeno *MDC-ovo istraživanje hrvatskih muzeja – trajno stalni postavi*⁷ pokazalo je brojne manjkavosti u muzejima, pa je moguće pretpostaviti da se s tim izazovima susreću i gradski muzeji. To više što su danas očekivanja od svih muzeja, a ne samo od gradskih, da stalni postavi bilježe aktualnosti, da su promjenjivi, obogaćeni multimedijским i drugim tehnološkim inovacijama, što često nije jednostavno pratiti što iz financijskih, što iz konceptijskih razloga.

U posljednjem desetljeću sve se više govori o digitalnoj transformaciji društva, pa su uložena znatna sredstva i profesionalni napor kako bi se primjenom digitalnih tehnologija osigurao što bolji pristup kulturnoj baštini. To je otvorilo ne samo pitanje stručnog usavršavanja, jer neki od poslova katkad zahtijevaju potpuno nova digitalna znanja i vještine, već je nametnulo i potrebu za dodatnim zapošljavanjem djelatnika. U tri gradska muzeja zaposlen je samo jedan djelatnik, a analizom strukture stručnih djelatnika više je nego očit deficit pojedinih profila stručnjaka poput dokumentarista, stručnjaka s područja PR-a, informatičara, fotografa, preparatora, knjižničara. Osim katkad vrlo zahtjevne i izazovne sadašnjosti i problema koje muzeji nastoje riješiti na najkonstruktivnije moguće i odgovorne načine, očito je da bi nekim muzejima u budućnosti trebalo pružiti pomoć, pogotovo onim manjim.

Iskustvo britanske muzejske asocijacije koja je prije dvadeset godina pokrenula inicijativu što je obilježila njihovu muzejsku zajednicu govore da za takve promjene treba vremena, ali i upornosti. U posebnom strateškom dokumentu naslovljenom *Renesansa u regijama: nova vizija za muzeje Engleske*, koji je 2001. godine objavio The Council for Museums, Archives and Libraries, u prvoj su rečenici naglašene uloge muzeja kroz povijest (posvećenost obrazovanju za sve još od 19. stoljeća te njihova ključna uloga u širenju znanja i zabave u 20. stoljeću), ali i činjenica da se muzeji danas suočavaju s posebnim izazovima.⁸ Desetak godina poslije rezime

je bio da je projekt, unatoč poteškoćama koje je imao, ipak donio i važne promjene jer je njihova vlada priznala da je „dobrobit nenacionalnih muzeja u zemlji – od ključne važnosti za njihove milijune korisnika – nacionalna, a ne samo lokalna odgovornost (...)” i da muzeji trebaju stalnu potporu u sadašnjosti.

U nadi da će budućnost i našim gradskim muzejima donijeti *renesansu*, prije svega je potrebno postaviti brojna stručna pitanja i potražiti mnoge odgovore. Jedno pitanje vezano za gradske muzeje koje je još prije deset godina postavio Jacques Börger, voditelj Ocjela za komunikaciju i obrazovanje Muzeja Rotterdam, još nam se uvijek čini inspirativnim i aktualnim, a glasi: „Glavno pitanje koje bi si gradski muzej trebao postaviti ovih dana i što bi ga trebalo motivirati jest: na koji način možemo biti relevantni suvremenom stanovniku grada?” „Gradski muzej mora svojim posjetiteljima ponuditi način da dožive grad [...] na raznim mjestima širom grada. [...] Stvaranje ove strukture važnije je od prikupljanja tisuća predmeta [...]”⁹

Sve nam važnije postaje i pitanje hoće li gradski muzeji u budućnosti imati mogućnosti za razvijanje uspješnih modela kratkoročnoga ili dugoročnog poslovanja ako nije dovoljno prepoznat potencijal muzejskog sektora i ako već sada ne poslušamo što nam muzealci govore. Stoga smo na adrese 32 gradska muzeja, koliko ih ukupno ima u Hrvatskoj, poslali upitnik sa serijom pitanja na koje smo ih pozvali da odgovore. U *Temi broja* donosimo kratke, jednostavne i iskrene odgovore onih muzeja koji su se odazvali na naš poziv, i na tome im zahvaljujemo.

7 Tea Rihtar Jurić, Dunja Vranešević i Tea Rihtar Jurić (2022.), „MDC-ovo istraživanje hrvatskih muzeja – trajno stalni postavi”. *Vijesti iz svijeta muzeja*, 167 [Internet], <dostupno na <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-17-05-2022#stalni-postavi> > (pristupljeno 1. listopada 2022.).

8 *Renaissance in the Regions: a new vision for England's museums*, The Council for Museums, Archives and Libraries, 2001., str. 5.

https://archive-media.museumssas-sociation.org/policy_renaissanceintheregions.pdf (pristupljeno 15. prosinca 2022.).

9 Jacques Börger, *The contemporary, the city and the city-museum*, *Quotidian*, 2010 (2): 111-113.

which have in their names the idea civic or municipal, and are by their holdings bound mostly to look after and communicate a heritage that is not only territorially but also culturally, historically, socially, politically and economically related to the city.

This issue, IM 53/2022, provides the answers of our museum experts to the questionnaire that we sent out with the idea of just trying to initiate research into the role of municipal museums/civic museums, in contemporary society, to get some overview of the wider problem area and learn the thinking of museum professionals about the values and expectations that they would want to promote in their museums in the future.

The questionnaire contains a series of ten questions that deal with just a few aspects of their work, and at the very beginning we wanted to find out how much the founders influence museum work, how much they shape it in a positive sense, and also how much of a factor lack of understanding of the professional mission of a museum is. How much, actually, the founders should be better informed about the professional and technical standards for museum work, and for the housing of museum materials and documentation, since in fact they should be contributing to the constant upgrading of this framework and to positive approaches.

We wanted to find out a bit more about some of the problems that are being encountered (lack of qualified staff, shortage of space and equipment for housing the material, inadequate micro-climatic conditions, want of IT for access to computer applications for the handling of museum material and documentation, the impossibility of ensuring a sustainable model for the procurement of both hardware and software); about the conceptual transformations they are going through (new name, reorganisation, new mission, new visions, definition of the collecting policy); and about challenges related to supplementation or replacement of existing permanent displays, which should be more current, more variable, enriched with multimedia and other technological innovations, a demand which it is often not easy to satisfy, from both conceptual and financial reasons.

In the last decade, considerable resources and professional efforts have been invested into applying digital technologies for the sake of ensuring access to the cultural heritage; increasingly there is discussion of the digital transformation of society. But museums still have to win not only financial support for digitalisation projects but also opportunities for appropriate personal and professional development, the acquisition of completely new forms of learning, those concerned with digital knowledge and skills, for it is on them that in the future the sustainability of most of the projects effectuated will depend.

Increasingly important to us is the question of how in the future city museums will have the chance to develop successful models of short-term or long-term operations. For this reason, to all 32 city museums in Croatia we sent a series of questions that we invited them to answer.

In this number's special topic, we give answers of those museums that responded to our request; we are most grateful to them.

QUESTIONNAIRE: THE FUTURE OF CITY MUSEUMS IN CROATIA

The interesting figure that the founders of museums in Croatia are in the greatest percentage (almost 56%) cities has prompted us to attempt just to touch on the theme in this number of *Informatica Museologica* (53/2022). Touch on, because in this issue, in view of the fairly complicated and demanding classification of museums and practice that through history has led to new divisions, we have narrowed the research to museums the founder of which is a city, which are in their kind civic or municipal, their sphere of interest local and regional and